

СОЦІАЛНА ФІЛОСОФІЯ

СЕМАНТИЧНІ І КОГНІТИВНІ ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ ДО НООСИМБІОЗУ ЛЮДСТВА І БІОСФЕРИ

К. В. Корсак

доктор філософських наук, професор,
ПВНЗ Київський медичний університет,
kvkorsak@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7715-9720

Ю. К. Корсак

кандидат філософських наук,
Інститут вищої освіти НАПН України, м. Київ
olte@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8511-0556>

DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1\(17\)-2\(18\)-65-77](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1(17)-2(18)-65-77)

Анотація

Константин Корсак, Юри Корсак. Семантичні і когнитивні бар'єри перед ноосимбіозом на човечеството і біосферата. В статията се доказва, че моделът на еволюцията под формата на "три вълни" (Е. Тоффлер, САЩ) трябва да бъде допълнен с четвъртата ноовълна. Нейната основа е забелязаните от авторите екологично идеални технологии (ноотехнологии), способни да елиминират заплахите от пандемии и екологичния колапс. През 2000 г. бяха две, през 2010 г. – четири, през 2019 г. – осем. За две години броят им нарасна почти до тридесет, което доказва пристигането на четвъртата ноовълна. Научният свят не вярва в реалността на екологично идеалните производствени процеси и отхвърля предложенията на авторите. Западните списания отхвърлиха всичките нашите статии, в Руската федерация и Украйна те бяха публикувани, но не получиха пълно признание. Това може да се обясни с факта, че на Запад, след дискусии през 1955–1970 години, доминира определението за ноосферата като нематериална (духовна) обвивка на Земята (Т. де Шардън, Франция). Това изключва възприемането на ноотехнологиите като материални процеси, което блокира прогреса и елиминирането на глобалните заплахи. Авторите създадоха речник ("Нооглосарий-2"), съдържащ термина "ноосфера" и 224 ноопонятия "от бъдещето" (това са ноотехнологии, процеси и ноонауки). Необходимо е да се ускори изграждането на ноосферата в нейното материално възплъщение, както бе предложено от В. И. Вернадски.

Ключови думи: еволюция на човечеството, редуване на цивилизациите, четвърта ноовълна, Триполие, Голямо Триполие, еволюция на образованието, ролята на науките, ноосфера, ноотехнологии, ноонауки

Анотація

Костянтин Корсак, Юрій Корсак. Семантичні і когнитивні перешкоди на шляху до ноосимбіозу людства і біосфери. У статті доведено, що модель еволюції у вигляді "трьох хвиль" (Е. Тоффлер, США) необхідно доповнити 4-ю ноохвилею. Її основа – помічені авторами екологично ідеальні технології (ноотехнології), здатні усунути загрози пандемій та екологічного колапсу. У 2000 р їх було дві, у 2010 – 4, у 2019 – 8. За два роки їхня кількість зросла майже до 30, що й доводить прихід 4-ї ноохвилі. Науковий світ не вірить в реальність

екологічно ідеальних виробництв і відкидає авторські пропозиції. Західні видання відхилили усі наші статті, в РФ та Україні вони були надруковані, але не отримали повного визнання. Це можна пояснити тим, що на Заході після дискусій 1955-1970 років домінує визначення ноосфери як нематеріальної (духовної) оболонки Землі (Т. де Шарден, Франція). Це виключає сприйняття ноотехнологій як матеріальних сутностей, що блокує прогрес і усунення глобальних загроз. Автори створили словник (Нооглосарій-2), що містить термін "ноосфера" і 224 ноопоняття "з майбутнього" (це ноотехнології, ноопроцеси і ноонауки). Настав час прискорити побудову ноосфери в її матеріальному втіленні, як пропонував В. І. Вернадський.

Ключові слова: еволюція людства, чергування цивілізацій, четверта ноохвиля, Трипілля, Велике Трипілля, еволюція освіти, роль наук, ноосфера, ноотехнології, ноонауки

Abstract

Kostiantyn Korsak, Yuri Korsak. Semantic and cognitive barriers to the noosymbiosis of humanity and biosphere. The article proves that the model of evolution in the form of "three waves" (Alvin Toffler, USA) must be supplemented with the 4th noowave. Its basis is the ecologically perfect technologies (nootechnologies) noticed by the authors, capable of eliminating the threats of pandemics and ecological collapse. In 2000, there were two of them, in 2010 – 4, in 2019 – 8. Within two years, their number increased to almost 30, which is evidenced by the arrival of the 4th noowave. The scientific world does not believe in the reality of ecologically perfect productions and rejects the author's proposals. Western journals rejected all our articles, in the Russian Federation and Ukraine they were published, but did not receive full recognition. This can be explained by the fact that in the West, after the discussions in 1955-1970, the definition of the noosphere as an immaterial (spiritual) shell of the Earth dominates (Pierre Teilhard de Chardin, France). This excludes the perception of nootechnology as material entities, which denies progress and the elimination of global threats. The authors have created a dictionary (Nooglossary-2) containing the term "noosphere" and 224 nooconcepts "from the future" (these are nootechnologies, nooprocesses and noosciences). It is necessary to accelerate the construction of the noosphere in its material embodiment (according to Volodymyr Vernadsky).

Key words: evolution of mankind, alternation of civilizations, fourth noowave, Trypillia, Great Trypillia, evolution of education, role of sciences, noosphere, nootechnologies, noosciences

1. Постановка проблеми

Пандемія COVID-2019 має всі підстави виявитися поворотною точкою (біфуркацією) в сучасній стадії еволюції людства. У світі наук вона вже стала однією з центральних тем і за дюжину місяців зумовила появу мало не 100 тисяч праць (разом з усіма ЗМІ — набагато більше, адже на цей запит ГУГЛ запропонував авторам статті 6,2 млрд. матеріалів). Це створює очевидні труднощі для критичного опрацювання всього доступного і формування зваженого індивідуального висновку. Подальший текст скерований на лаконічний і насичений фактами аналіз сьогодення і зручний для використання прогноз майбутнього з концентрацією уваги на всьому, що стосується поняття "ноосфера" і множини термінів з літерами "ноо" на їх початку. У авторів є великі претензії до поширеного в сучасному світі Sciences&Arts уявлення про реальний стан виробничих спроможностей людства і створення на його основі рекомендацій руху в майбутнє, яке нерідко називають "постпандемічним". Стимулом для нашого дослідження стали вражаючі факти "небачення" форсмажорних явищ і трендів, що має наслідком стратегічно помилкові плани і сподівання в абсолютній більшості не тільки українських (як вже затвердженні плани розвитку на 2021-2030 роки), але й світових інформаційних джерел (проект Давос-2021 (Schwab & Malleret, 2020), документи ООН, СБ, ЄС, ЮНЕСКО та ін.). Ми шоковані нагнітанням істерії у ЗМІ, створенням різноманітних фейків,

ментальним захворюванням росіян та їхньою участю в конспіративній війні проти України (подібне нещастя притаманне й іншим соціумам, але ця тема виходить поза межі статті). Серед усього іншого наше дослідження скероване на боротьбу з апокаліптичною есхатологією.

Обрана **мета статті** – виклад рефлексій над уточненням рис реального шляху сучасної популяції Homo Sapiens Sapiens до ноосфери як зони потенційно привабливого і довготривалого ноосимбіозу довкілля і людства з його звичкою нарощувати свою чисельність і пошкоджувати середовище свого перебування. Завдання полягатимуть у пропозиції способів пояснення характеристик засобів для ліквідації загроз епідемій і пандемій разом з тим, що має у назві слово "колапс" – екологічного, духовно-інтелектуального та усіх інших глобальних катаклізмів. Через якомога повніший аналіз сучасних термінів і понять з літерами "ноо" заплановано окреслити головні перешкоди на шляху формування ноосфери і деталізувати найреальніші засоби їхнього усунення.

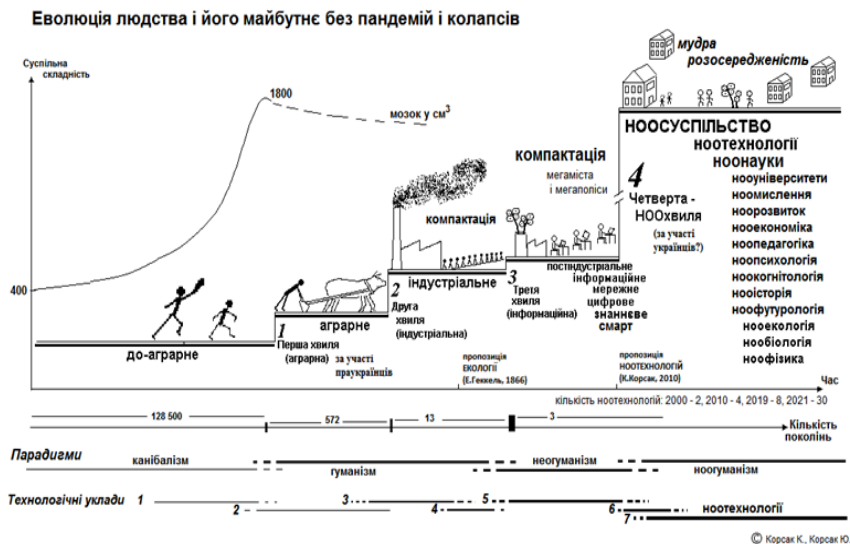
Методологію свого дослідження ми будували на дотриманні правил формулювання наукових проектів і відомих усім методів опрацювання форм наявної інформації. Цінуватимемо праці і класиків, і молодих філософів, серед яких хочемо відзначити статтю нашого співвітчизника А. В. Жуленкова з аналізом інтегральних підходів (Zhulenkov, 2016). Нестандартність авторської методології полягає в концентрації уваги на найновіших результатах діяльності фахівців в усіх сучасних секторах накопичення знань і формулювання відкриттів (тобто, у Sciences & Arts – у точних і гуманітарних науках) з намаганням передбачити результати розвитку зон "ембріональних" досягнень, які детермінуватимуть майбутнє після своєї появи і зростання.

2. Виклад основних результатів досліджень

2.1. Про еволюцію працюрів і формування індоевропейського світу

Будемо ущільнювати необхідну нам інформацію і надавати сучасним читачам стислий контент з врахуванням особливостей їх роботи з джерелами інформації задля якнайшвидшого сприйняття та усвідомлення сутностей.

Головну надію ми покладаємо на мал. 1 і таблицю 1.

Мал. 1. Схема всієї еволюції Номо з чергуванням п'яти суспільств, 4-х парадигм, 7-ми технологічних укладів і графіком змін обсягу головного мозку

Малюнок уточнений нещодавно і частково відтворює відкриття останніх місяців, а от наступна таблиця 1 створена на десять років раніше на основі тогочасної інформації (Korsak, K. et al., 2012, p.105). У той момент автори вже використовували винайдений ними термін "ноотехнології" для позначення помічених ними тих екологічно ідеальних виробничих процесів, що виявилися спроможними надавати людям потрібне і, водночас, виликовувати сучасну біосферу від усіх пошкоджень, заподіяних людством.

Таблиця 1

Традиційні й нові погляди на визначальні риси головних варіантів суспільств і характеристики відповідних систем освіти і науки

ХАРАКТЕРИСТИКИ	СУСПІЛЬСТВА				
	Доаграрне	Аграрне	Індустріальне	Інформаційне	Ноосупільство
1	2	3	4	5	6
1. Період домінування	Доісторичний (є винятком у наш час)	6 тис. до н.е. – 1660 р. (поширене у 3-му світі)	1660-1960 (існує й зараз у багатьох країнах)	Формувалося з 1960 р. у частині країн, але швидко вийшло на стагнацію	Перспектива людства у XXI ст.
2. Головні джерела енергії	М'язи людини, вогонь	Вогонь, тварини, вода і вітер	Вугілля, нафта, газ, поділ ядер, ГЕС	Нафта, газ, вугілля, поділ ядер, вітряки, ГЕС	Синтез ядер, світло Сонця
3. Типове поселення	Група хиж чи рухомий табір	Хутір чи село	Село і місто	Міста, мегаміста і села	Місто і мережа помешкань
4. Поширені машини	Відсутні	Прості механізми	Теплові й електричні	Електричні, електронні та біологічні	Ноомашини
5. Характер виробництва	Ручний для негайного споживання	Переважно ручний для споживання й обмінів	Машинний, масово-конверсний	Роботизований і частково гнучкий	Ноовиробництво
6. Розподіл активного населення за сферами діяльності: в аграрному секторі; у промисловості; у секторі-3 (освіта, сервіс.)	Розподіл рудиментарний	>40% 15-25% 10-15%	10-20% >40% 15-25%	< 10% <30% >50%	1% 9% 90%
7. Організація суспільства	Природна	Проста	Ускладнена	Доволі складна	Дуже складна
8. Домінуюча політична система	Зграйна ієрархія	Абсолютизм	Тоталітаризм чи демократія	Розвинена демократія	Повна перемога демократії
9. Виховання	Сімейне і зграйне	Сімейне і релігійне	Державне	Державне і громадське	Індивідуально-громадянське
10. Політичний агент, що має головний вплив на освіту і виховання	Своя зграя (плем'я)	Церковні та світські владики	Держава (тоталітарна чи демократична)	Держава (переважно демократична)	Громадськість (виборці через систему законів)
11. Важливість і обов'язковість освіти всього населення: 11а. Частка ВНП*, що виділяється на освіту	Освіти (як системи) не було	Дуже мала < 1%	Велика 2-4%	Дуже велика >8%	Форс-мажорна >15%

12. Загальна характеристика освіти 12а. Обов'язкова освіта 12б. Первинна** освіта	Освіти (як системи) не було	Дуже коротка 1 – 4 роки 2 – 7 років	Тривала 7 – 10 років 10 – 18 років	Дуже тривала 11 – 14 років > 20 років	Безперервна 15 – 18 років > 24 років
13. Стандарти освіти	Відсутні	Локальні	Національні	Міжнародні	Світові
14. Важливість вищої освіти	Не існувала	Неістотна	Істотна	Величезна	Форс-мажорна
15. Важливість наукових досліджень 15а. Частка ВВП на наукові дослідження	Не існувала	Дуже мала « 1%	Велика 1 – 1,5%	Дуже велика 3 – 5%	Форс-мажорна 6 – 8%
16. Технології	Ручні примітивні	Ручні досконалі	Машинні	Мікро-, нано- і біологічні	Ноотехнології
17. Роль освіти і науки у виробничих силах країни	Відсутня	Незначна	Велика	Вирішальна	Незамінна

Примітка:

* ВВП – валовий національний продукт, найважливіший сучасний інтегральний показник економічного розвитку й багатства нації, що безпосередньо визначає рівень життя, оплат, споживання тощо.

** первинна освіта (Initial Education) – усі види навчання й отримання фахової компетентності від народження людини до моменту її входу на ринок праці чи початку виконання обов'язків члена нової родини.

Можливо, ми міркуємо занадто оптимістично, сподіваючись на скрупульозне ознайомлення читачів з усіма словами, лініями та різними позначками на мал. 1 і таблиці 1. Тому здійснимо тільки кліпові (уривчасті) пояснення, концентруючись спершу на малюнку, що є удосконаленим відтворенням ідеї американського футуролога Е. Тоффлера уявляти прогрес всього людства через зміни фундаментальних засад життєзабезпечення як рух трьома сходинками технологічного вдосконалення – трьома хвилями. Першу гранично просту схему для потреб студентів ми створили ще після ознайомлення з його книгою "Третя хвиля" (Toffler, 1980), але пізніше услід за відкриттям перших ноотехнологій створили набагато точнішу схему, найновіший варіант якої відтворений на мал. 1.

Графік еволюції обсягу головного мозку людини є результатом накопичення археологічних знахідок і вивчення їх на основі досягнень третьої промислової революції з її комп'ютерами і досконалими програмами управління ними, що шанобливо можна назвати "Штучним інтелектом – 1 (надалі – ШІ-1)".

Серйозне відокремлення наших віддалених пращурів від нормального природного тваринного світу розпочалося з активного взаємополювання і супроводжувалося збільшенням обсягу головного мозку, змушеного керувати не тільки вмілими ручками, але й необмежено балакучим язиком. Результат відомий: наш підвид Homo Sapiens Sapiens успішно винищив (дипломатичніше висловлювання – витіснив) усіх конкурентів, частину яких науковці намагаються зараз виявити і дослідити. У працях більшості науковців ми зустрічали тільки негативне ставлення до сучасного процесу повільного зменшення розмірів голови Homo і обсягу його головного мозку. Ми ж вбачаємо у цьому і позитивну струнку: це може бути простий вияв дарвінівського відбору – тенденція поступового зниження ймовірності загибелі жінок під час пологів через надмірно великий розмір голови новонароджених.

Біля вказівки про "першу хвилю" позначено, що вона відбувалася у далекому минулому "за участі українців". Точні ізотопні датування археологічних знахідок разом з генетичним

дешифруванням їх органічної складової свідчить про те, що український народ є "комбінацією" багатьох струмків генів. Жіночий потік походить від винахідників рільництва і скотарства на півночі Туреччини (це еродовані рештки дуже давніх гір, що багаті на корисні копалини) Східної Туреччини. Чоловіча лінія мисливців-аріїв виникла мало не 30 000 років тому на Алтаї, але пізніше в своєму переміщенні на захід була зупинена на Балканах альпійськими й північнішими мегалюдовиками останнього холодного періоду. Танення дало змогу зсунутися в багаті на дичину ліси Карпат і височин України, де сім тисяч років тому назад арії зустрілися з присадкуватими землеробами, які також рухалися на захід, але по придатним для рільництва теренам. Так виникла феноменально культурна цивілізація Трипілля-Кукутені з повною рівновагою обох статей, відсутністю вождівства і підвищеною спроможністю до винаходів.

Західні науковці вже давно вказували на те, що перше успішне одомашнення диких коней сталося у таврійських степах (Diamond, 1997). Це зробило наших пращурів "технологічними гуру" енеоліту й джерелом запозичення слів і технологій (рештки цього виробничого впливу помітив і описав славетний Геродот). Великі і слухняні тварини полегшили рільництво й інші заняття, а після винаходу коліс звільнили людей від необхідності все і безперервно носити на собі. Результатом пошуку мідних руд стала диверсифікація економічного життя трипільців з перенесенням акценту з рільництва на гірництво, металургію, ковальство і торгівлю. Вони організували грандіозну зону першого у світі значного поділу праці між Карпатами й Алтаєм, де ядром активності став Південний Урал з особливо багатим і зручним родовищем Каргали і десятками поселень, подібних до славетного Аркаїму.

У січні 2017 р. ми пояснили появу мало не півтисячної сім'ї індоєвропейських мов і відповідної культури не кривавими завоюваннями, а запозиченням "хмари тегів" – перенесенням представниками більшості народів між Атлантикою і пустелями Китаю головної частини трипільського "високотехнологічного" лексику. Радимо звернутися у ГУГЛ-перекладач і самостійно переконатися в тому, що наше слово "береза" (це ключовий термін для тогочасної трипільської "кухонної" металургії) фігурує в десятках сучасних мов, успішно зберігаючи прадавні спотворення. Гінці на тривалому шляху від Аркаїму додому забували оригінальне звучання, тому відтворювали "по-своєму": берёза – бяроза – beržas – bříza – brzoza – bedoll – betulla – bétulla – birke – birch – bouleau – beith – bjørk ... Ми переконані у тому, що пра-болгари були для трипільців джерелом знань про металургію, тому українське "береза" походить від болгарського "бреза" (висловимо таку гіпотезу: болгарський народний звичай *нестинарства* є наслідком дуже великої поваги до властивостей вугілля з білорогої берези).

Закінчуючи цей підрозділ, вкажемо на те, що процес тегового поширення індоєвропейського лексику був доповнений і рухом носіїв цих знань. Головних причин цього могло бути дві. Першу ми вбачаємо в особливостях суспільної організації і правил моралі в економічному центрі Великого Трипілля. Існує багато підстав стверджувати, що суперництво за управління і використання багатств мало наслідком не громадянську війну на повне винищення, а відокремлення переможених і навіть забезпечення їх ресурсами для переселення на інші терени. Слід чекати вагомих доказів того, що хетти чи шумери перенесли з собою високі виробничі і суспільні знання разом з моральними нормами великотрипільців. Це легко і логічно пояснює їх фантастичний культурний і виробничий успіх.

Нещодавно подібні докази виявлені для харапської цивілізації в долині Інду. Для викопних решток населення загальновідомого острівного міста Мохенджо-Даро на річці Інд завдяки удосконаленню технологій провели дешифрування генів. Результат виявився цілковито несподіваним, адже довів глибоку спорідненість з генами населення Європи, а не межиріччя Тигру і Євфрату (Price, 2019). У цій та інших подібних працях зарубіжних науковців ми не знайшли пояснення цієї загадки. На наш погляд, це могло статися шляхом запрошення (точніше – зваблювання) груп майстрів-металургів з Аркаїму та інших виробничих центрів Великого Трипілля.

А от другим і вирішально-деструктивним механізмом поширення слів-тегів стало фізичне переміщення майже всього населення Південного Уралу після вибуху надвулкану Санторін в Егейському морі. Найновіші й різноманітні виміри дали досить точний результат – це сталося в 1628 р. до нашої ери. Як відомо, інформація про це нещастя прибула до нас переважно через оповіді Платона про долю Атлантиди. Сучасними науковцями доведено, що наслідком став відомий "похід аріїв" у Персію та Північну Індію з великими культурними, технологічними і мовними наслідками (серед них – поява світових монотеїстичних релігій). Переміщення населення західної частини Великого Трипілля до меридіану Берліна описане нами у великому матеріалі з кольоровими ілюстраціями, що використовує нові виміри і факти (Korsak, K., Korsak, Y., & Lyashenko, L., 2020).

2.2. Головні етапи виникнення і розвитку освітньо-наукової сфери

Серед наших останніх рефлексій, що можуть претендувати на титул «відкриття», виділимо докази того, що в цивілізаційному поступі людства первинними лідерами стали ті народи, які у результаті втручання Долі опинилися не у дельтах великих південних рік зі щорічними повеннями і відновленням родючості мулистого ґрунту, а на пенеппених теренах з їх чорноземами, глинами, кременями, обсидіанами і різноманітними родовищами металів та інших елементів. Більша частина України і значні терени Європи – це і є пенеппени. Витоком українського народу по жіночій лінії були пенеппени Східної Туреччини, де в природних умовах зустрічалися великі поля диких злаків та інших однорічних рослин. Це й було основою того, що місцеві племена першими на планеті перейшли від збиральництва до рільництва й здійснили багато усіяких винаходів.

Тому, враховуючи відміни між пенеппенами і алювіальними теренами, ми пропонуємо доповнити науковий лексикон заміною одного нормативного поняття на два – "пенеппенні цивілізації" й "алювіальні цивілізації". Перші стали місцем одомашнення рослин і дрібних тварин, винайдення металургії, ковальства, конярства і транспорту, а другі отримали посівний матеріал, інші знання, знаряддя з кременю і обсидіану, метали і т. д. Схоже на те, що через потребу забезпечення суспільної стабільності "алювіальники" випередили наших "пенеппенників" у тому, що максимально швидко винайшли письмо з дуже різноманітними інформаційними знаками, основи математики, матеріало- і природознавства тощо. Не будемо доводити, що багато важливих винаходів першими зробили не мешканці дельти Нілу, а наші пращури й інші винахідники землеробства, бо деталізація вимагає чималого тексту.

Нам місце потрібне для аналізу розвитку освіти і наук після надходження "першої хвилі" і відмови аграріїв від канибалізму. На нашу думку, парадигма гуманізму спирається на економічну вигоду, адже захоплених у полон сусідів доцільніше було перетворити на рабів і певний час, а може й багато років споживати безліч продуктів їхньої праці. Поява письменства і основ наук зумовила формування ремісничого варіанту освіти, де вже майстер передає свої вміння майбутнім писарям чи навіть державним службовцям. Для наших пращурів головним взірцем був не Рим і не Антична Греція, а Візантія, що завдяки освіті і наукам примудрилася проіснувати набагато довше, ніж надмірно енергійна Римська імперія. Через пропозицію досконалішого від рун письменства і привабливішої релігії лідери Візантії перетворили слов'янських нападників у цивілізованих друзів, ліквідувавши головну небезпеку з північної сторони. Трирівнева система освіти з елементами загальності і перший великий державний університет з'явилися саме у Візантії.

Втішимо себе припущенням про достатньо повну вказівку особливостей освіти і наук аграрної доби у третьому стовпчику табл. 1 і перейдемо до опису розвитку цих явищ в індустріальних суспільствах. На нашу думку, головним поштовхом до стрибка Західної Європи в індустріалізм стала дурість і зарозумілість лідерів Османської імперії, які замість

безперервного збагачення через отримання мита з діяльності грандіозного Шовкового шляху, перерізали його та ще й чомусь захотіли поневолити гірські європейські народи. Поразка під Віднем зупинила османів, але не зробила їх розумнішими. Тому європейці скерували інтелект, винахідництво, освіту і науку на організацію досягнення Китаю та Індії через плавання навколо Африки чи навпростець на Захід.

Переповідати подальші події не будемо й перейдемо одразу до опису індустріального варіанту освітньо-наукової сфери, багато характеристик якої містить стовпчик №4 табл. 1. Європейський континентик відзначався існуванням чималої групи запеклих суперників з приблизно однаковими можливостями, що гарантувало часті війни і всі форми наукового і технологічного винахідництва. Але для цього найпотрібнішими виявилися мізки і вмілі руки. Бажано – у якнайбільшій кількості. Після спроб і помилок європейці сформували своєрідний консенсус щодо визначальних принципів діяльності системи навчання і виховання представників нових генерацій, як то: *стандартизація, спеціалізація, синхронізація, концентрація, максималізація і централізація*. Як відтворено на мал. 1, усі мали прокидатись, рухатись, діяти одночасно, бо так начальникам і диктаторам було зручно керувати.

Відомо, що всі шість принципів стали основою і радянської системи освіти, орієнтованої не на формування вільної й автономної особистості, а обмеженого у своєму індивідуальному розвитку виконавця визначених державою службових функцій. Можливості науковців, освітян і решти громадян скеровувалися не на забезпечення якості життя, а на перетворення світу у подобу СРСР. Тому колосальні ресурси пішли на підтримку різноманітних "прогресивних" режимів і на підготовку до можливої війни з НАТО – об'єднанням більш розвинених держав Заходу. Наслідок відомий, як і факт відсутності у населення незалежної України громадянської компетентності й хоча б мінімальної опірності до облудної популістської риторики. Після розпаду СРСР, соціалістичного табору і повного краху комуністичної ідеї серед людей натомість домінувала майже повна безпорадність.

Уся вервечка керівників України, що концентрувалися на самозабезпеченні, не спромоглася знайти зарубіжні приклади успішного подолання відомих труднощів. Не помітили ідеального ірландського варіанту, досягнень Фінляндії та Норвегії. Схилились навіть перед невдалими порадами-наказами зі США і Європейського Союзу. Перехід від держуправління до вільної ринкової економіки був проголошений ідеалом, а під його прикриттям вкрали все, що можна було вкрасти. Зникав ринок праці в Україні, виник і продовжується потік українських працівників до Європи.

Через особливості світогляду і моральних принципів більшості освітян і науковців наш науково-освітній комплекс продовжував діяти на старих правилах навіть в умовах мізерних можливостей бюджету з ресурсами, які поступаються європейським у 10-20 разів.

Детальне вивчення сучасних рішень, планів і проєктів порівняно молодих лідерів України свідчить про ігнорування ними вибору оригінального й економічно вигідного соціально-економічного поступу через застосування наявних і винайдення нових екологічно безпечних ноотехнологій. Останнє досягнення нашого Кабінету Міністрів – скерування ресурсів на побудову так званої "Індустрії 4.0" (Kabinet Ministriv Ukrayiny, 2021). Замість тракторів і подібної техніки 4-го технологічного укладу планують виробляти роботи й інший автоматизований інструментарій. Екологічні заходи редуковані до "зменшення вуглецевих викидів" і підтримки "альтернативної енергетики". Заклики і пропозиції нашої наукової групи, зайнятої ноотехнологіями і ноонауками, цілковито ігноруються. Нас аж ніяк не втішає те, що свого часу екопропозиції Е. Геккеля людство не зауважувало аж 90 років. Наші нооідеї не помічають тільки 20 років – не надто багато.

Закінчимо цей підрозділ наголосом на факті спонтанного прискорення винайдення ноотехнологій, що й вказано на мал. 1. За двадцять років їх з'явилося менше 10, а в даний

момент наш перелік включає мало не 30 – вражаюче прискорення! Оскільки вони з'являються у рамках планових досліджень з семантичним забезпеченням попередніх епох, то ми не виявили жодного випадку використання в описах цих досягнень слів "ноотехнології" і "ноонауки".

Та будемо сподіватися на дію філософського закону "переходу кількості в якість". У якийсь момент людство помітить ноотехнології і законодавчо підтримуватиме тільки їх. Наша Україна будуватиме нооекономіку на основі ноотехнологій, а в системі навчання і виховання у цілях і змісті все індустріально-тоталітарне поступиться ноопедагогіці і ноопсихології. Можливі шляхи детально описані нами в монографії (Korsak, K., & Korsak, Y., 2013).

3. Глобальні і національні проблеми у темі ноосфери і ноознань

Як відомо, терміни і слова з префіксом "ноо" мають грецьке походження. Не заглиблюючись у деталі їхньої еволюції, укажемо, що з задовільною для наших цілей точністю їх можна ототожнити з відповідними українськими словами з заміною "ноо" на "мудр". Замість ноосфера, ноотехнології, ноомислення – мудросфера, мудротехнології, мудроумислення.

Але це все тільки в лінійному (спрощеному) наближенні, адже насправді в багатьох випадках слова з «ноо» не мають аналогів у минулому чи в поширеному сучасному лексиконі, тому є просто незамінними. Ми помітили, що вживаність ноотермінів зростає, але недостатніми темпами. До того ж, зберігається контрверсійна різноманітність змістів цих термінів у різних країнах.

Сконцентруємося на загальнопоширеному слові "ноосфера" і важливому для майбутнього людства авторському терміні "ноотехнології". Для "ноосфери" Інтернет на сьогодні пропонує приблизно 723 тис. англомовних матеріалів, і 577 тисяч українських чи російських (так спрацювала програма пошуку). Для випадку "ноотехнології" результат виявився несподіваним: англійська мова – 608, російська мова – 2 240, українська мова – 5 050 (дата пошуку – 26-03-2021). Вивчення пропозицій засвідчило, що україномовна перевага зумовлена посиланнями на наші численні статті, в назві яких фігурує слово "ноотехнології". Вразили нас і кілька фактів, виявлених під час аналізу змісту усіх вищезгаданих матеріалів.

В англомовному і, загалом, "західному" секторі тема "ноосфери" заповнена матеріалами, що пов'язані з ім'ям видатного "універсала" французя П'єра Тейяра де Шардена (1881-1955). Зрідка згадують математика і філософа Едуарда Леруа (1870-1954) з його численними лекціями про ноосферу, ще рідше нашого Володимира Вернадського, чії лекції у Сорбонні уважно слухали французи, що й могло спонукати їх використати слово "ноосфера" замість старішого і менш зручного "інтелектосфера", яке набагато раніше запропонував лідер наук першої половини XIX ст. Александер фон Гумбольдт (1769-1859). На Сході Європи набагато більшого значення надають В. І. Вернадському, нерідко називаючи саме його винахідником терміну "ноосфера". Наш аналіз доступних праць В. І. Вернадського свідчить про те, що він не претендував на винахід цього поняття, пояснюючи, що його авторами є колеги з Франції, які обговорювали його лекції про деструктивний вплив людства на біосферу. Саме ця тема була центральною для В. І. Вернадського в моменти його відвідин Західної Європи, хоча в багатьох виступах в СРСР він вживав слово "ноосфера" для позначення того майбутнього, яке, на його думку, мали б побудувати в колишньому СРСР, і, можливо, в усьому світі. Вивченням знайденого ми виявили три дуже важливі факти.

1) Так трапилося, що у розвинених державах тема "ноосфера" опинилася у центрі дискусій і наукових досліджень вже після смерті П. Т. де Шардена, коли перестала діяти дуже сувора заборона Ватикану на поширення його ідей, і була оприлюднена його книга "Феномен людини", що викликала поширені обговорення з усіма відомими її емоційними наслідками. У результаті в західних уявленнях слово "ноосфера" стали розуміти як "духосферу" і цілковито "нематеріальне" поняття. Інформаційна революція викликала на Заході після 2010 року но-

вий спалах цікавості до ноосфери і ноотехнологій. Але великих сутнісних змін не сталося – науковці все ще уникають використання слів з "ноо".

2) Зовсім інша ситуація на наших теренах, де варіантів тлумачень поняття "ноосфера" і термінів з "ноо" дуже багато з використанням слів переважно з наукового, а не духовного (у сенсі spirit) лексикону. Зовнішні обставини примушували В. І. Вернадського "відкладати на потім тему ноосфери", концентруючись над багатьма питаннями оборони держави і розвитку наук та економіки. У своїх виступах він не раз говорив про ноосферу як найбільш імовірний *матеріальний* розвиток суспільства, але не міг наводити докази того (тоді це було top secret), що люди обов'язково оволодіють енергією атомних ядер і матимуть засоби для ефективного самозабезпечення. Вкажемо доволі маловідоме: з самого початку ХХ ст. В. І. Вернадський став "удома" лідером з дослідження радіоактивних елементів і пошуків урану, створив кілька спеціалізованих установ, але в заключний момент життя через стан здоров'я відхилив пропозицію стати керівником Уранового проекту й передав справу у руки молодших колег з усім відомими іменами. Великі витрати часу на радіохімію і моніторинг світових досліджень у найскладніших наукових темах, як ми припускаємо, стали причиною того, що В. І. Вернадський не закінчив розпочаті великі твори з викладом найбільш реального шляху до втілення його планів щодо побудови ноосфери в СРСР і на всій планеті.

На Заході слово "ноотехнології" зі згаданих причин вважають різновидом понять зі світу психології і теології. Ми зустріли хорошу пораду називати негативні за наслідками когнітивні впливи "психотехнологіями", а протилежні за результатами – "ноотехнологіями" (Simons, M. et al., 2011, p. 149). Чітко і майже однозначно. На наших теренах термін "ноотехнології" має універсальне значення, застосовуючись також для процесів у матеріальному світі (пропонують не тільки ноологію, а й нооекономіку (Bodrunov, (2018) чи нооуправління (Dement'yev, (2005)..

3) І найголовніше: ніде і жодного разу ми не зустріли у інших авторів Заходу чи Сходу "нашої" пропозиції називати терміном «ноотехнології» тільки ті виключно мудрі й екологічно нешкідливі виробничі процеси, які забезпечують людям потрібне, і, водночас, виліковують доквілля від аграрних та індустріальних пошкоджень. Ми можемо пояснити це не явищем різноманітності лексикону слів з "ноо", а й нескінченно твердим переконанням інших науковців у тому, що виготовити безліч потрібних для життєзабезпечення інструментів і речей неможливо без ушкодження доквілля, без пестицидації середовища, у якому перебуває популяція Homo, без усіх інших деструктивних явищ.

Так і було до 2000 року.

Це неправильно зараз, бо ідеальні технології існують, а тому ми пропонуємо цілий "Нооглосарій-2", що містить 225 "ноотермінів з майбутнього" на двох мовах і зі стислими поясненнями (Korsak, K. & Korsak, Y., 2019). Більш доступний для зацікавлених читачів вкорочений варіант цієї нооенциклопедії вже давно вміщений в інтернеті (Korsak, K. & Korsak, Y., 2014). Чимало нооідей містять і наші дві попередні статті у перших випусках журналу "Вища школа" за 2021 рік.

4. Висновки

Запропонований обсяг статті виключає можливість більш-менш повного аналізу усієї множини випадків використання слів і понять з префіксом "ноо". Але просто досить вказати на те, що запропоноване греками ще дві тисячі років тому гарне слово "розум" (νοῦς) багато разів збагачувало різні мови і сфери знань та вірувань.

Вище ми вже навели так багато пропозицій і доказів рятівного потенціалу ноотехнологій, що можемо редукувати "Висновки" до кількох фраз. Вже майже усі науковці, освітяни і, навіть, провідні політики світу об'єднані в усвідомленні того, що настав той критичний момент у житті

людства, коли необхідно спільно рятуватися від безсумнівних загроз. Для прискорення виходу з кризи і зменшення обсягу небов'язкових втрат необхідно увести жорстку законодавчу заборону на розвиток індустріальних технологій (включаючи їх смарт-варіант) і стимулювати усіма можливими способами (переорієнтацією бюджету, преміями для науковців та «всіх причетних у хорошому сенсі») вектор еволюції людства на забезпечення ноосимбіозу усіх живих видів і побудови реальної, а не тільки духовно-міфічної ноосфери.

Література та посилання

- Diamond, J. (1997), *Guns, Germs, and Steel. The Fates of Human Societies*, W.W. Norton & Company, New York – London
- Price, M. (2019), "Genome of nearly 5000-year-old woman links modern Indians to ancient civilization", viewed 28 March 2021, available at: <https://www.sciencemag.org/news/2019/09/genome-nearly-5000-year-old-woman-links-modern-indians-ancient-civilization>
- Schwab, K. & Malleret, Th. (2020), "COVID-19: The Great Reset", Geneva, July 2020 Kindle Edition, viewed 25 March 2021, available at: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>
- Simons, M., Decuypere, M., Vlieghe, J., & Masschelein, J. (eds). (2011), "Curating the European university: Exposition and Public Debate. Leuven University Press", viewed 28 March 2021, available at: https://books.google.com.ua/books?id=JyWhEEgKJK4C&pg=PA149&lpg=PA149&dq=nootechnology&source=bl&ots=_2OЕJK3bN&sig=ACfU3U0y_qzOONAtzLmjlEUzxlEfHpbvFA&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwieobXXulfvAhWi4YUKHsnHBogQ6AEwAHoEC AUQA#w=onepage&q=nootechnology&f=false
- Toffler, A. (1980), *The Third Wave*, Bantam books, New York - Toronto - London - Sydney - Auckland
- Бодрунов, С. Д. (2018), *Ноономика*, Культурная революция, Москва, 432 с.
- Дементьев, М. С. (2005), "Общие принципы ноотехнологического природопользования", *Материалы IX региональной научно-технической конференции "Вузовская наука – Северо-Кавказскому региону"*, СевКавГТУ, Ставрополь, с. 175-176.
- Жуленков, А. В. (2016), "Интегральный подход і його роль у розширенні кордонів когнітивно-перетворювальних можливостей сучасної цивілізації", *Идеи. Философско списание: международно многоезично научно-теоретично приложение*, Брой 1-2, 2016, с. 46-53, Електронний ресурс. Режим доступу (28.03.2021): <https://ideas.academyjournals.com.ua/index.php/IDEAS/article/view/104/%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB>
- Кабінет Міністрів України. *Вектори економічного розвитку 2030. Матеріали для обговорення*, КМ України, Київ, 416 с. Електронний ресурс. Режим доступу (28.03.2021): <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>
- Корсак, К. В., Корсак, Ю. К. (2019), "Нооглосарій-2 – ноонауки для майбутнього без колапсів", *Вища школа*, №2, с. 43-58.
- Корсак, К. В., Корсак, Ю. К. (2014), "Нооглосарий как средство ноомышления и нооразвития человечества в XXI веке", *РЭЛГА*, №7(280), 17 июня. Электронный ресурс. Режим доступа (28.03.2021): <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=3908&level1=main&level2=articles>
- Корсак, К., Корсак, Ю., Ляшенко, Л.М. (2020), "Ноонауковий аналіз двох випадків одуховлення людства з теренів України", *Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави: матеріали Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 травня 2020 року)*, ЗНУ Інженерний інститут, Запоріжжя, 2020, с. 45-63 Електронний ресурс. Режим доступу (28.03.2021): <https://web.znu.edu.ua/NIS/2020/sbornik.pdf>
- Корсак, К. В., Корсак, Ю. К. (2013), *Ідея ноопедагогіки – мрія чи основа глобального мега-*

проекту? (аналіз проблем виховання, навчання й порятунку людей XXI ст.), за заг. ред. проф. Д. І. Дзвінчука, Обласна держ.адмін., департамент освіти; тов. "Знання", Івано-Франківськ, 100 с.

Корсак К., Корсак Ю., Тарутіна З., Похресник А., Козлакова Г., Гуржій А. та ін. (2012), *Модернізація змісту вищої освіти в умовах переходу від індустріальних до нанотехнологій*, Педагогічна думка, Київ, 160 с.

References

- Diamond, J. (1997), *Guns, Germs, and Steel. The Fates of Human Societies*, W.W. Norton & Company, New York – London
- Price, M. (2019), "Genome of nearly 5000-year-old woman links modern Indians to ancient civilization", viewed 28 March 2021, available at: <https://www.sciencemag.org/news/2019/09/genome-nearly-5000-year-old-woman-links-modern-indians-ancient-civilization>
- Schwab, K. & Malleret, Th. (2020), "COVID-19: The Great Reset", Geneva, July 2020 Kindle Edition, viewed 25 March 2021, available at: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>
- Simons, M., Decuypere, M., Vlieghe, J., & Masschelein, J. (eds). (2011), "Curating the European university: Exposition and Public Debate. Leuven University Press", viewed 28 March 2021, available at: https://books.google.com.ua/books?id=JyWhEEgKJK4C&pg=PA149&lpg=PA149&dq=nootechnology&source=bl&ots=_2OeJK3bN&sig=ACfU3U0y_qzOONAtzLmjlEUzxlEfHpbYFA&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwieobXXulfvAhWi4YUKHSnHBogQ6AEwAHoEC AUQA#w=onpage&q=nootechnology&f=false
- Toffler, A. (1980), *The Third Wave*, Bantam books, New York - Toronto - London - Sydney - Auckland
- Bodrunov, S. D. (2018), *Noonomics [Noonomika]*, Cultural revolution, Moskow (in Russian)
- Dement'yev, M.S. (2005), "General principles of nootechnological nature management" ["Obshchiye printsipy nootekhnologicheskogo prirodopol'zovaniya"], *Proceedings of the IX Regional Scientific and Technical Conference "University Science for the North Caucasian Region, SevKavGTU, Stavropol*, pp. 175-176 [in Russian]
- Zhulenkov, A. V. (2016), "Integral approach and its role in expanding the boundaries of cognitive-transformative capabilities of modern civilization" ["Intehral'nyy pidkhid i yoho rol' u rozshyrenni kordoniv kohnityvno-peretvoryval'nykh mozhlyvostey suchasnoyi tsyvilizatsiyi"], *Ideas. Philosophical Journal: International Multilingual Scientific-Theoretical Application*, Issue 1-2, pp. 46-53, viewed 28 March 2021, available at: <https://ideas.academyjournals.com.ua/index.php/IDEAS/article/view/104/%D1%84%D0%B0%D0%B9%D0%BB> [in Ukrainian]
- Kabinet Ministriv Ukrayiny (2021), *Vectors of economic development 2030. Materials for discussion [Vektory ekonomichnoho rozvytku 2030. Materialy dlya obhovorenniya]*, CM of Ukraine, Kyiv, viewed 28 March 2021, available at: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf> [in Ukrainian]
- Korsak, K. V., & Korsak, Y. K. (2019), "Nooglossary-2 is a noosciences for the future without collapse" ["Noohlosariy-2 – noonauky dlya maybutn'oho bez kolapsiv"], *Higher School*, 2, pp. 31-53 [in Ukrainian]
- Korsak, K. V., & Korsak, Y. K. (2014), "Nooglossary as a means of nothinking and nodevelopment of humanity in the XXI century" ["Nooglossariy kak sredstvo noomshleniya i noorazvitiya chelovechestva v XXI veke"], *RELGA*, No. 7 (280), June 17, viewed 28 March 2021, available at: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=3908&level1=main&level2=articles> [in Russian]
- Korsak, K., Korsak, Y., & Lyashenko, L. (2020), "Nooscientific analysis of two cases of spiritualization

of mankind from the territory of Ukraine" ["Noonaukovyy analiz dvokh vypadkiv odukhovlennya lyudstva z tereniv Ukrayiny"], *Economy and management in the period of digital transformation of business, society and state: materials of the Jubilee International scientific-practical conference (May 28-29, 2020, Zaporozhye)*, ZNU Engineering Institute, Zaporozhye, pp. 45-63, viewed 28 March 2021, available at: <https://web.znu.edu.ua/NIS//2020/sbornik.pdf> (in Ukrainian) Appeal 28-03-2021

Korsak, K. V., & Korsak, Y. K. (2013), *Is the idea of noopedagogy a dream or the basis of a global mega-project? [Ideya noopedahohiky — mriya chy osnova hlobal'noho meha-proektu?]*, Regional State Administration, Knowledge Society, Ivano-Frankivsk [in Ukrainian]

Korsak, K., Korsak, Y., Tarutina, Z., Pokhresnyk, A., Kozlakova, G., & Gurzhiy, A. et al. (2012), *Modernization of the content of higher education in the transition from industrial to nanotechnology [Modernizatsiya zmistu vyshchoyi osvity v umovakh perekhodu vid industrial'nykh do nanotekhnolohiy]*, Pedagogical thought, Kyiv [in Ukrainian]

© **Костянтин Віталійович Корсак, Юрій Костянтинович Корсак**